

УДК 811.111'25=161.2:821.111-34Вайльд

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-207-45>

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ КАЗОК ОСКАРА ВАЙЛЬДА «ВІРНИЙ ДРУГ» І «ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ»

TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN UKRAINIAN TRANSLATIONS OF OSCAR WILDE'S FAIRY TALES "THE DEVOTED FRIEND" AND "THE HAPPY PRINCE"

Черник М.В.,*orcid.org/0000-0002-3666-0671**<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57452692600&origin=recordPage>**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри германської філології**Сумського державного університету***Москаленко А.О.,***orcid.org/0009-0006-8256-5604**студентка факультету іноземної філології та соціальних комунікацій**Сумського державного університету*

Дослідження перекладацьких трансформацій у художніх текстах відзначається підвищеною актуальністю у зв'язку із постійним потоком інтернаціональної літератури та зростанням інтересу до творчості Оскара Вайльда в українському контексті.

Стаття пропонує дослідження перекладацьких трансформацій у перекладах казок «Вірний друг» та «Щасливий принц» українською мовою. Головною метою статті є аналіз перекладацьких трансформацій, які були використані під час перекладу казок Оскара Вайльда перекладачем І.В. Корунцем, та визначення їх впливу на якість та відповідність перекладу оригіналу. Особливий акцент робиться на лексичних, граматичних і стилістичних аспектах перекладу, які використовуються для адаптації тексту до української мови та культурного середовища. Для досягнення поставленої мети у статті використовуються методи аналізу та порівняння. Проводиться детальний розгляд лексичних трансформацій, таких як калькування, описовий переклад, вибір варіантного відповідника та контекстуальна заміна, а також граматичних трансформацій, включаючи зміну порядку слів у реченні та поділ тексту. Стилiстичні трансформації, такі як логізація, експресивація, модернізація й архаїзація, також аналізуються з метою визначення їхнього впливу на загальний вираз та художнє значення текстів. Отримані результати вказують на те, що окремі трансформації можуть сприяти адаптації тексту до цільової мови та розумінню його аудиторією, але водночас вони можуть впливати на відтворення художньої цінності, глибини змісту та емоційного наповнення оригіналу і моральних цінностей оригінальних текстів. Результати цього дослідження можуть бути корисні як для фахівців у галузі перекладу, так і для літературознавців та всіх, хто цікавиться проблемами перекладу та збереженням культурної спадщини.

Ключові слова: перекладацькі трансформації, казки, Оскар Вайльд, переклад, художні твори.

The studies of translation transformations in literary texts are of increasing relevance due to the constant flow of international literature and the growing interest in the works of Oscar Wilde in the Ukrainian context.

The article offers a unique approach to the study of translation transformations dedicated to the translations of the fairy tales "The Devoted Friend" and "The Happy Prince" into Ukrainian. The main purpose of the article is to analyze the translation transformations used in the translation of Oscar Wilde's fairy tales by translator I.V. Korunets and to determine their impact on the quality and relevance of the original. Particular emphasis is placed on the lexical, grammatical and stylistic aspects of the translation, which are used to adapt the text to the Ukrainian language and cultural environment. To achieve this goal, the article applies the methods of analysis and comparison. An in-depth analysis of lexical transformations, such as loan translation, descriptive translation, synonymous and contextual substitutions, as well as grammatical transformations, including replacement and text partitioning, is carried out.

Stylistic transformations, such as logization, expressivation, modernization, and archaization, are also analyzed to determine their impact on the overall expression and artistic meaning of the texts. The obtained findings indicate that certain transformations can contribute to the adaptation of the text to the target language and its understanding by the audience, but at the same time they can affect the reproduction of the artistic value, depth of meaning and emotional content of the original and moral values of the original texts. The findings of this study can be useful for translation specialists, literary scholars, and anyone interested in translation and cultural heritage preservation.

Key words: translation transformations, fairy tales, Oscar Wilde, translation, literary texts.

Постановка проблеми. У сучасному світі, коли літературна спадщина відомих письменників перетинає мовні та культурні бар'єри, переклад стає невід'ємною складовою частиною збереження та поширення творів, які змогли завоювати світову славу. Однак завдання перекладача полягає не лише у лінгвістичному адаптуванні, а і в передачі тонкощів, глибини та художньої цінності оригіналу.

У цьому контексті казки Оскара Вайльда «Вірний друг» та «Щасливий принц» стають предметом особливого дослідження, оскільки вони не лише миттєво заворожують читача своєю казковою історією, але й несуть у собі глибокі філософські думки. Ось чому питання перекладацьких трансформацій цих творів важливе як для збереження суті оригіналу, так і для його розуміння та сприйняття в новому мовному та культурному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Оскара Вайльда була і залишається предметом зацікавленості серед фахівців у галузях перекладознавства, літературознавства та мовознавства. Перша ґрунтовна праця українською мовою про творчість Вайльда була опублікована у 1923 році за авторства І. Малицької-Федорович. Українськими перекладачами та дослідниками, які вивчали творчий доробок англійського «короля життя» і «апостола естетизму», були М. Стріха, Ю. Янченко, Є. Онацький, Л. Дереза, О. Деркачов, О. Ребрій, Р. Доценко та ін. Зокрема, перекладами займалися Т. Некряч, І. Корунець, О. Терех, Д. Радієнко. Крім того, казки Вайльда свого часу привернули увагу літературознавця Олівера Елтона, який згадав їх у своєму збірнику праць "A Survey of English Literature".

Багато праць присвячено вивченню творчості Оскара Вайльда високваліфікованими перекладачами, лінгвістами та літературознавцями. Проте серед них не так багато інформації можна знайти про перекладацький потенціал його казок, тому цей напрям відкритий для дослідників-початківців.

Мета статті полягає в аналізі перекладацьких трансформацій, які були використані під час перекладу казок Оскара Вайльда перекладачем І.В. Корунцем, та визначенні їх впливу на якість та відповідність перекладу оригіналу.

Виклад основного матеріалу. У перекладі художніх творів важливо знайти баланс між точністю передачі оригінального тексту і збереженням художньої цінності в цільовій мові. Кожна з трансформацій впливає на результат перекладу і допомагає забезпечити його якість та відповідність оригіналу. Під час перекладу художніх текстів, зокрема казок Оскара Вайльда, важливо зберегти не тільки сенс і сюжет, але й стиль, тон, художню цінність та моральні висновки автора. Саме тому надзвичайно важливо правильно обрати спосіб перекладу.

Лексична трансформація полягає в заміні певних слів і виразів, щоб змінити стиль та синтаксичну структуру, але при цьому зберегти загальний зміст ідеї тексту. Вибір слів, відповідних до контексту та мовних особливостей української мови, допоможе передати атмосферу та емоційну насиченість оригінального тексту. Приклад:

"... and their mother, who was pure white with real red legs, was trying to teach them how to stand on their heads in the water" (Wilde O. "The Devoted Friend").

«... а їхня мати Качка, геть уся біла, з яскраво-червоними лапками, намагалася навчити їх стояти у воді вниз головою» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

У наведеному прикладі відбувається заміна "who was pure white with real red legs" на «геть уся біла, з яскраво-червоними лапками». Вираз "pure white" перекладено як «геть уся біла» за

допомогою калькування. Вираз “with real red legs” перекладено як «з яскраво-червоними лапками» шляхом використання описового перекладу. Обидва вислови вказують на біле забарвлення тіла качки і червоні лапки, але трансформований вислів виражає цю інформацію іншим способом. Заміна “was trying to teach them how to stand on their heads in the water” на «намагалася навчити їх стояти у воді вниз головою» виконана для збереження смислу, але з іншими лексичними одиницями [1]. У даному випадку використано описовий переклад і, як наслідок, вираз стає більш простим і зрозумілим відносно опису дії качки, коли вона намагається навчити своїх діток плавати, тримаючи голови під водою.

Наступний приклад лексичних трансформацій:

“What a silly question!” cried the Water-rat (Wilde O. “The Devoted Friend”).

«Що за дурне запитання!» – вигукнув Водяний Щур» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

Замість буквального перекладу слова “silly”, яке може мати багато різних значень, включаючи «нерозумний», «дурний», «дивний», перекладач вибрав описовий спосіб передачі значення, щоб відтворити відчуття дурості або нерозумності. Також можна бачити деякі граматичні аспекти, які відрізняють українську мову від англійської, наприклад, порядок слів у реченні та використання тире для вираження діалогу.

У наступному прикладі можна побачити використання таких варіантів лексичних трансформацій, як вибір варіантного відповідника і контекстуальна заміна:

“In all the country-side there was no garden so lovely as his” (Wilde O. “The Devoted Friend”).

«В усій околиці не було іншого такого чудового садочка» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

Вираз “so lovely” перекладено як «чудового». У перекладі обрано слово, що виражає аналогічний характер садочка, але в українській мові використовується інше слово. Крім того, слово “garden” перекладено як «садочок», що свідчить про зміну синоніму, що вказує на зменшення масштабу і підсилює атмосферу невеликого та милого садка. Саме це вказує на використання варіантного відповідника. Контекстуальна заміна представлена у зміні структури речення в українському перекладі: використано конструкцію «не було іншого такого», щоб точніше передати оригінальний сенс.

Ще один приклад лексичної трансформації:

“High above the city, on a tall column, stood the statue of the Happy Prince” (Wilde O. “The Happy Prince”).

«На високій колоні стриміла над містом статуя Щасливого Принца» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

Вираз “stood the statue of the Happy Prince” перекладено як «стриміла над містом статуя Щасливого Принца». Перекладач застосував описовий переклад, додаючи слово «стриміла», щоб підкреслити висоту статуї.

Використання такої лексичної трансформації, як калькування, відображене у прикладі:

“He is as beautiful as a weathercock, remarked one of the Town Councillors who wished to gain a reputation for having artistic tastes” (Wilde O. “The Happy Prince”).

«Він у нас прекрасний, мов флюгер-півень, – зауважив Міський Радник, що хотів уславитись як цінитель мистецтва» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

Вираз “as beautiful as a weathercock” перекладено як «мов флюгер-півень». Тут використано калькування для передачі порівняння.

Досить цікавий приклад використання описового перекладу подано в наступному прикладі:

“Once upon a time,” said the Linnet, “there was an honest little fellow named Hans” (Wilde O. “The Devoted Friend”).

«Жив собі колись, – повела Коноплянка, – славний хлопчина, і звали його Малий Ганс» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

Трансформація в тексті перекладу виражається в заміні оригінальної назви птаха “Linnet” на українську еквівалентну назву «Коноплянка», яка більше відповідає українській культурі,

традиціям і контексту. Описовий переклад допомагає передати значення через аналогію і характеристику. Використання народної назви «Коноплянка» може бути більш зрозумілим для українських читачів, оскільки воно відображає традиції і спосіб сприйняття природи та тварин в українському контексті. У інших джерелах така трансформація зустрічається як культурна.

Яскравим прикладом вибору варіантного відповідника є вираз “honest little fellow”, перекладений як «славний хлопчина». Крім того, у цьому прикладі зустрічається граматична трансформація – зміна порядку слів у реченні. Структура речення в українському перекладі інша, використано конструкцію «жив собі колись».

Граматична трансформація – це зміна граматичної структури або форми речення з метою покращення зрозумілості, виразності, стилістичності або адаптації до конкретного контексту. Це важливий аспект як у писемному тексті, так і в усному мовленні. Наприклад:

“He was gilded all over with thin leaves of fine gold, for eyes he had two bright sapphires, and a large red ruby glowed on his sword-hilt” (Wilde O. “The Happy Prince”).

«Він був зверху донизу покритий тонесенькими листочками щирого золота. Замість очей у Принца сяяли два сапфіри, а на руків'ї шпаги пламенів великий рубін» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

Цей уривок є вдалим прикладом граматичної трансформації – зовнішнього поділу. Речення у перекладі розділено на два окремих речення. Таким чином, довша конструкція оригіналу була розділена на два більш простих та зрозумілих речення в перекладі.

Граматична трансформація у вигляді зміни порядку слів у реченні представлена у прикладі:

“Ah! but we have, in our dreams,» answered the children; and the Mathematical Master frowned and looked very severe, for he did not approve of children dreaming” (Wilde O. “The Happy Prince”).

«Авжеж, бачили – уві сні, – відповіли Діти з Притулку, і Вчитель Математики насупився, бо йому не подобалося, що діти бачать сні» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

У тексті оригіналу “for he did not approve of children dreaming” перекладено як «бо йому не подобалося, що діти бачать сні», тобто змінено порядок слів для адаптації до української мови.

Стилістична трансформація – це зміна стилістичних аспектів тексту, яка призводить до зміни його стилю, виразності, атмосфери чи сприйняття. У контексті перекладу стилістичні трансформації використовуються для того, щоб адаптувати оригінальний текст до культурних, мовних і емоційних особливостей цільової мови та аудиторії [1]. Приклад:

“When I was alive and had a human heart, answered the statue, I did not know what tears were, for I lived in the Palace of Sans-Souci, where sorrow is not allowed to enter” (Wilde O. “The Happy Prince”).

«Коли я ще був живий і в мене було справжнє людське серце, я не знав, що таке сльози, – відповіла статуя. – Я жив у палаці Sans Souci (палац Безтурботності), куди сумтові не можна заходити» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

“In all the country-side there was no garden so lovely as his” (Wilde O. “The Devoted Friend”).

«В усій околиці не було іншого такого чудового садочка» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

У цих прикладах було використано логізацію. Вона спрямована на збереження сенсу та логіки тексту, але з використанням конструкцій та засобів мови, які більш зрозумілі та наближені до структури та виразу мови перекладу.

Перекладач використав українську фразу «коли я ще був живий і в мене було справжнє людське серце» замість оригінального “when I was alive and had a human heart”, щоб більш точно передати часові та логічні зв'язки.

В українському перекладі «В усій околиці не було іншого такого чудового садочка» використана логічна структура, що більш типова для української мови. Вжито більш звичний вислів «не було іншого такого чудового садочка», що допомагає зберегти логічний зв'язок та зрозумілість висловлюваного.

Експресивація підсилює виразність і емоційність тексту. Наведемо приклад використання експресивації:

"His face was so beautiful in the moonlight that the little Swallow was filled with pity" (Wilde O. "The Happy Prince").

«Обличчя Принца було так гарне в місячному сяйві, що Ластівку взяла жалість» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

У перекладі застосовано артикуляцію враження «так гарне», яка підкреслює враження від краси обличчя. Крім того, фраза «взяла жалість» вказує на більш емоційний стан Ластівки.

"I don't think he was distinguished at all, except for his kind heart, and his funny round good-humoured face" (Wilde O. "The Devoted Friend").

«... як на мене, він нічим особливим не вирізнявся, хіба що своїм добрим серцем та потішним круглим, веселим обличчям» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

Перекладач у даному випадку обрав варіант експресивації «потішним круглим, веселим обличчям» замість оригінального *"his funny round good-humoured face"* для того, щоб передати більш насичений образ обличчя персонажа та виразити його характерні риси більш виразно. Оригінальний вислів вже має елементи виразності та опису, але перекладач вирішив підсилити цей ефект за допомогою вживання слів «потішний», «круглий» та «веселий», які додатково підкреслюють характер обличчя та настрої персонажа.

Модернізація включає в себе заміну старішої, менш зрозумілої або застарілої лексики на сучасну, що підвищує зрозумілість та актуальність тексту. Вдалий приклад модернізації використано у прикладах:

"The eyes of the Happy Prince were filled with tears, and tears were running down his golden cheeks" (Wilde O. "The Happy Prince").

«Очі Щасливого Принца були повні сліз. Сльози котилися вниз по золотих щоках» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

У перекладі збережено зрозумілість та сучасність мовної конструкції. У цьому прикладі також було використано граматичну трансформацію – поділ.

"Sweet-william grew there, and Gilly-flowers, and Shepherds'-purses, and Fair-maids of France" (Wilde O. "The Devoted Friend").

«Там росли і турецькі гвоздики, і левкої, і грицики, і жовтець» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

"Sweet-william grew there, and Gilly-flowers, and Shepherds'-purses, and Fair-maids of France" – це перелік різних видів квітів та рослин. Однак деякі з цих назв можуть бути застарілими або не використовуватися в сучасному мовленні, тому перекладач вирішив замінити їх на більш зрозумілі та сучасні назви, що відповідає принципам модернізації.

«Турецькі гвоздики, і левкої, і грицики, і жовтець» – це сучасні назви квітів, які більш зрозумілі сучасному читачеві. Ця модернізація допомагає зберегти сенс та образність оригінального тексту, але робить його більш доступним для аудиторії, яка може бути менш ознайомена зі старовинними назвами рослин.

Іншим варіантом стилістичної трансформації є архаїзація. Архаїзація використовує старовинні або застарілі вирази для створення відчуття історичності чи додання особливого стилю. Наприклад:

"I must look for a good chimney-pot, and she determined to fly away" (Wilde O. "The Happy Prince").

«Треба пошукати якогось затишного димаря, – промовила Ластівка і вже хотіла летіти» (О. Вайльд, «Щасливий Принц»).

У перекладі застосовано архаїчне слово «димар» замість сучасного «димохід», що додає тексту архаїчного відтінку.

"Columbine and Ladysmock, Marjoram and Wild Basil, the Cowslip and the Flower-de-luce, the Daffodil and the Clove-Pink bloomed or blossomed in their proper order as the months went by,

one flower taking another flower's place, so that there were always beautiful things to look at, and pleasant odours to smell" (Wilde O. "The Devoted Friend").

«Орлики й жеруха, майоран і васильки, первоцвіт і півники, блідо-жовті нарциси й червоні гвоздики розпукувалися й цвіли кожне у свій час» (О. Вайльд, «Вірний друг»).

Архаїзація у цьому випадку має на меті створити аутентичну атмосферу та відтінок старовинності, який може бути важливим для даного тексту. Застосування архаїчних назв рослин може додати тексту відчуття традиційності та старовинності, особливо якщо це відповідає стилю або епосі оригінального твору.

Варіант «орлики й жеруха, майоран і васильки, первоцвіт і півники, блідо-жовті нарциси й червоні гвоздики» використовує архаїчні та більш маловживані назви рослин, що може створити ефект віддаленості в часі та підкреслити старовинний характер опису [2].

Висновки. У перекладі казки «Вірний друг» було використано різні перекладацькі трансформації, завдяки яким перекладач зберіг ключові теми та семантику казки, дозволяючи українському читачеві отримати подібний до оригіналу досвід. У випадку з «Щасливим Принцом» перекладач вдало відтворив складний моральний та соціальний контекст оригіналу. Текст перекладу зберіг значущі образи та символіку, що дозволило передати суть казки. Також перекладач використав синоніми для підтримання атмосфери та емоційності оригінального твору. В обох випадках перекладач вдало впорався з викликами, які стояли перед ним під час перекладу таких складних текстів, зберігаючи та передаючи глибокий зміст і моральні цінності оригіналів. Використання різних перекладацьких трансформацій сприяло збереженню автентичності та ефективності перекладів казок Оскара Вайльда.

Загалом використання цих різноманітних перекладацьких трансформацій у казках О. Вайльда «Щасливий Принц» і «Вірний друг» допомагає досягнути балансу між вірністю оригіналу та його адаптацією до нового мовного та культурного середовища. Вони сприяють збереженню ідей, атмосфери та стилістики оригіналу, забезпечуючи одночасно зрозумілість та виразність для аудиторії перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Zhulavska O., Martynyuk A. English-Ukrainian translations of synesthetic metaphors. *Translation and Power (Studies in Linguistics, Anglophone Literatures and Cultures)*. Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2020. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85111795866&origin=resultlist&sort=plf-f>.
2. Pragmatic metaphorisation of nature silence effect in poetic discourse / V. Kulish, M. Chernyk, O. Ovsianko, O. Zhulavska. *Studies in Media and Communication*. 2022. Volume 10. Issue 1. P. 43–51. URL: <https://doi.org/10.11114/smc.v10i1.5479>.
3. Вайльд О. Вірний друг. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=273>.
4. Вайльд О. Щасливий Принц. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=274>.
5. Wilde O. The Devoted Friend. URL: <https://www.wilde-online.info/the-devoted-friend.html>.
6. Wilde O. The Happy Prince. URL: <https://www.wilde-online.info/the-happy-prince.html>.